

1. Re bomang?

Khomišene ya Matlafatšoeconoming ya Babaso (“Khomišene ya B-BBEE”) e hlomilwe bjalo ka setheo ka gare ga taolo ya Kgoro ya Kgwebišano, Intasteri le Phadišano (“**the dti**”) ke Molao wa Matlafatšoeconoming ya Babaso wa 53 wa 2003 bjalo ka ge o fetotšwe ke Molao wa 46 wa 2013 (“Molao wa B-BBEE ”). Karolo ya yona e akaretša go hlokomela phethagatšo ya Molao wa B-BBEE le go ba kgahlanong le ditirišo tša ngwadišokgwebo ka yo mongwe.

2. Karolo ya Tlhabollo ya Leago le Ekonomi e akaretša eng?

Go ya ka temana ya 7 ya Setatamente sa 000 sa Melawana ya Maitshwaro a Kaone (Melawana), ye nngwe ya dikarolo tšeo di lemogilwego go tšwetša pele matlafatšo ya bathobaso ke Tlhabollo ya Ekonomi ya Leago (SED) yeo e lego ka go Setatamente sa 500.

Setheo se sengwe le se sengwe seo se lekantšwego ngwaga ka ngwaga se swanetše go tsenya letsogo ka 1% ya Poelo yeo e šetšego ka Morago ga Motšhelo (NPAT) goba 0.1% ya tekanyetšo ye e abetšwego, palomoka ya ditseno goba ditshenyagalelo tšeo e sego tša bohlokwa tša ditheo tšeo di laolwago ke Setatamente sa 004 (yeo gape e tsebjago bjalo ka karata ya dintlha ye e kgethegilego), go ya go leago - maitapišo a tlhabollo ya ekonomi ao a tlogo kgontšha bathobaso go hwetša phihlelelo ya ekonomi ye e tlwaelegilego.

Diabe tša SED di bopilwe ka diabe tša tšhelete goba tšeo e sego tša tšhelete tšeo di tlogago di thomilwe le go phethagatšwa go hola baholegi ka nepo ya go nolofatša mediro ya go tšweletša letseno go baholegi bao ba nepišitšwego.

Go lemogwa, bonyane 75% ya boleng bjo bo tletšego bja meneelo ya SED e swanetše go hola bathobaso thwii. Ge e le gore ka fase ga 75% ya boleng bjo bo tletšego bja diabe tša SED bo hola bathobaso thwii, ke fela boleng bja seabe seo se dirilwego se atišitšwe ka phesente yeo e holago bathobaso, yeo e lemogegago.

3. Ke mang yo a swanetšego go phethagatša Tekanyetšo ya Diabe tša Tlhabollo ya Leago?

Setatamente sa 500 se swanetše go phethagatšwa ke ditho ka moka tša mmušo le

ditheo tša setšhaba, ditheo ka moka tše di dirago mošomo ofe goba ofe wa ekonomi le ditho tša mmušo le/goba ditheo tša setšhaba.

Gammogo le ditheo tše di dirago mošomo ofe goba ofe wa ekonomi le ditheo tše di lekantšwego e ka ba ka go lebanya goba ka go se lebanye.

4. Maithomelo a Tekanyetšo ya Diabe tša Tlhabollo ya Leago?

Se bohlokowa ka Setatamente sa 500 ke selo seo se tšweletšago letseno ka maithomelo ao a tlogo phethagatšwa. Ka fase ke lenaneo leo le sa felelago la maitapišo ao a swanelegago go ya go mediro ya go tšweletša letseno ka nepo ya temogo ya SED:

- (a) Maithomelo a go iphediša a go ya go ile, a lekanyeditšwego go mediro ya ekonomi.
- (b) Kago ya mabokgoni a mošomo wa diatla, go bala le go ngwala le ao a amanago le mošomo (go akaretšwa go itšhoma).
- (c) Go fana ka menyetla ya thuto ya batho ba bagolo.
- (d) Mabokgoni le tsebo ya go tšweletša letseno.
- (e) Kaonafatšo ya bokgoni bja go šoma, go akaretšwa le go itšhoma.
- (f) Tšweletšo ya letseno go tšwa medirong ya tšweletšo.
- (g) Go oketšega ga go thwala le maatla a go hwetša mogolo.
- (h) Go aba tlhahlo goba tlhahlo go ditšhaba tše di holegago. Diabe tše bjalo di ka lekantšhwa ka go lekanyetša ditshenyagalelo tša nako (go sa akaretšwe nako ya maeto goba ya go ya le go boa) yeo e dirišitšwego ke bašomi goba bolaodi bja Setheo seo se Lekantšwego go phethagatša maitapišo a bjalo. Tokafatšo ye e kwagalago e swanetše go thekga tleleime efe goba efe ya ditshenyagalelo tša nako tše di dirilwego, yeo e lekanago le bogolo le bokgoni bja mohlahlhi goba mohlahlhi).
- (i) Go hlokomela yuniti ya tlhabollo ya ekonomi ya leago ke Setheo seo se Lekantšwego. Ke fela karolo yeo ya megolo le meputso yeo e lebanego le nako yeo e dirišitšwego ke bašomi go, le ditshenyagalelo tše dingwe tše di amanago le, go tšwetša pele le go phethagatša tlhabollo ya ekonomi ya leago tše di bopago diabe.

Maitekelo ao a boletšwego karolong ya (a) go fihla go (g) ka mo godimo, a no ra gore maitapišo ao a godišago bokgoni bja bathobaso bao ba dulago e se batšeakarolo mo mokgweng wo mogolo wa ekonomi go akaretšwa go kgatha tema mo ekonoming ka mokgwa wa go ya go ile ka go hlohleletša phethagatšo ya tlhabollo ya leago le ekonomi yeo e kgokaganego le go kaonafatša maemo a ditšhelete a bathobaso ka nepo ya le go nola moko go ithekga ka mo go sa felego ka ditšhelete tša thušo. Go fa mohlala, kabo ya kapetlele ya tlhabollo go ditšhaba, tlhahlo goba tlhahlo ya ditšhaba tša baholegi tše di tlogo ba thuša go oketša bokgoni bja ditšhelete goba go fa

dipeelano tša kgetho go ditšhaba tšeo di holegago ge ba reka dithoto/ ditirelo tša bona.

Go feta fao, Melawana ka go “Šetule ya 1 ka ga tlhathollo le Ditlhalošo” go tlaleletša go maithomelo ao a lokeleditšwego ka mo godimo, di laeditše gore meneelo ya SED e ka tšea sebopego sa:

- (a) mananeo a tlhabollo ya basadi, bafsa, batho bao ba golofetšego, batho bao ba dulago dinagamagaeng;
- (b) thekgo ya mananeo a tlhokomelo ya maphelo le HIV/AIDS;
- (c) thekgo ya mananeo a thuto, methopole didirišwa go maemo a thuto ya praemari, ya sekontari le ya godimo, gammogo le dipasari le dithuto tša borutegi;
- (d) tlhahlo ya setšhaba; tlhabollo ya mabokgoni a batho bao ba sa šomego le thuto ya motheo le tlhahlo ya batho ba bagolo; goba
- (e) thekgo ya mananeo a tlhabollo ya bokgabo, setšo goba dipapadi.

5. Ke eng seo se ka se swanelego bjalo ka Tlhabollo ya Ekonomi ya Leago?

Thekgo efe goba efe ya maitapišo ao a hlalošitšwego go 4 ka mo godimo, ka meneelo ya SED e ka se be ya botho ka tlhago go swana le meneelo fela yeo e sa kgokaganywago le tšweletšo ya letseno. Go feta fao, SED ga se gore e lekana le Peeletšo ya Leago ya Dikhamphani (CSI).

CSI e šomišwa kudu go tšwetša pele thato ye botse ditšhabeng tšeo setheo seo se lekantšwego se šomago, eupša ga se gore se fihlelela teko ya go tšweletša letseno. Se gantši ke ka mokgwa wa dipampiri tša go fiwa, mohlala, moneelo wa yunifomo ya sekolo le dipuku, go lokiša meago, moneelo wa diphuthelwana tša dijo bj.bj.

Ge go lokafatša phetošo ya mananeo a CSI go meneelo ya SED, gantši go bolelwa gore mokgwa wo Melawana e ngwadilwego ka wona o dira gore go be bonolo gore ditheo di fifale mela magareng ga tlhabollo ya ekonomi ya leago le dipeeletšo tša leago tša dikhamphani.

Le ge go le bjalo, go swanetše go gopolwa ka mehla gore SED e bea go ithekga ka fase ga meneelo gomme go e na le moo e kgontšha tšweletšo ya letseno go baholegi ka nepo ya go hlola le go hlokomela phihlelelo ya go ya go ile ya ekonomi. Gobane ka fase ke mohlala wa ka fao setheo se ka dirago khuetšo ye e nago le mohola ka go fa tše di latelago go phethagatšeng maithomelo ao a boletšwego go temana ya 4 ka godimo.

Mohuta wa seabe sa go ba le maswanedi	Tšhelete ya seabe	Ntlha ya kholego
Ditšhelete tša thušo le diabe tšeo di amanago le tšona		
Diabe tša ditšhelete tša thušo	Ditšhelete tša thušo ka botlalo	
Ditshenyagalelo tša Thwii tšeo di dirilwego go thekga tlhabollo ya ekonomi ya leago, maitapišo a lekala a itšego goba Diabe tša Tlhabollo ya Leago le Ekonomi ye e Dumeletšwego	Tshenyagalelo ye netefaditšwego (ya tšhelete le yeo e sego ya tšhelete)	100%
Diphokoletšo go tlaleletša go mekgwa ye e tlwaelegilego ya kgwebo ye e thekgago tlhabollo ya ekonomi ya leago, maithomelo a makala a itšego goba	Tšhelete ya phokoletšo (go tlaleletša go phokoletšo ya kgwebo ye e tlwaelegilego)	100%
Dumeletšwe Diabe tša Tlhabollo ya Leago le Ekonomi		
Ditshenyagalelo tša Thwii tšeo di dirilwego go thekga tlhabollo ya ekonomi ya leago, maitapišo a lekala a itšego goba Diabe tša Tlhabollo ya Leago le Ekonomi ye e Dumeletšwego	Tshenyagalelo ye netefaditšwego (ya tšhelete le yeo e sego ya tšhelete)	80%
Diabe tša bokgoni bja methopo ya merero ya bašomi		
Ditirelo tša seprofešenale tšeo di dirilwego ntle le tefo go thekga tlhabollo ya ekonomi ya leago, maitapišo a lekala a itšego goba Diabe tša Tlhabollo ya Leago le Ekonomi ye e Dumeletšwego	Kelo ya iri ka iri ya profešenale	80%
Ditirelo tša seprofešenale tšeo di dirilwego go thekga tlhabollo ya ekonomi ya leago ka phokoletšo, maitapišo a lekala a itšego goba Diabe tša Tlhabollo ya Leago le Ekonomi ye e Dumeletšwego	Boleng bja phokoletšo go ya ka kelo ya iri ka iri ya kgwebo profešenale	80%

Nako ya bašomi ba Setheo se se Lekantšwego seo se rometšwego ka tšweletšo go thuša baholegi le tihabollo ya ekonomi ya leago, maitapišo a lekala a itšego goba Diabe tša Tihabollo ya Leago le Ekonomi ye e Dumeletšwego	Moputso wa kgwedi ka kgwedi arolwa ka 160	80%

6. Tekanyetšo ya Diabe tša Tihabollo ya Leago?

Ka go lemoga meneelo ya SED, setsebi sa netefatšo bjalo ka ge se laeditšwe ka pukung ya netefatšo ya dti yeo e phatlaladitšwego ka la 18 Julae 2008 (bjalo ka ge e ka fetošwa nako le nako), se swanetše go netefatša maemo a B-BBEE a setheo sa mohola ka bohlatse bjo bo lekanego le bjo bo swanetšego, hwetša tiišetšo go tšwa go setheo seo se hlegago goba bakgathatema ba bathobaso gore se kgotsofaditše tlhalašo ya “bathobaso”, le temogo ya seabe, le go tiišetša gore maitapišo a SED a thomilwe le go phethagatšwa ka gare ga nako ye e itšego ya go ela a feleleditše ka go tšweletša letseno bakeng sa baholegi.

7. Maithomelo a Moamegi a Tekanyo—

Moo maitapišo a SED a phethagatšwago ka moamegi, seabe sa setheo seo se lekantšwego se swanetše go thongwa le go phethagatšwa le mohola yo a nepišitšwego. Go neela fela ga ditšhelete go moamegi ga go swanelege le go amogelwa dintlha tša SED. Go feta fao, meneelo yeo e dirilwego ka morago ga letšatšikgwedi la go ela e ka se lemogwe.

Moo moamegi yo a hlaotšwego ke setheo seo se lekantšwego go nolofatša meneelo ya sona ya SED e lego Mokgatlo wo o sa dirego Poelo (NPO) goba Mokgatlo wa Dikholego tša Setšhaba (PBO) go akaretšwa Dikhamphani tšeo di sa dirego Poelo (NPC), setheo seo se swanetše go kgona go tšweletša e ka ba Setifikeiti sa B- BBEE goba afidafiti boikano ka ga kobamelo ya yona ya B-BBEE.

Di-NPO/di-PBO/di-NPC di laetšwa bjalo ka dikgwebo tše di kgethegilego ka mabaka a go lekanya B-BBEE. Kobamelo ya bona ya B-BBEE e lekantšwe go ya ka Setatamente sa 004 (yeo gape e bitšwago karata ya dintlha ye e kgethegilego).

Karata ya dintlha ye e kgethegilego e hlopha dikgwebo tše di kgethegilego go ya ka thekišo ya ngwaga le ngwaga, tekanyetšo ye e abetšwego goba dikamogelo tša palomoka. Se se ra gore setheo se se ikgethilego seo se nago le R0 le ka fase ga R10 milione ya thekišo ya ngwaga/tekanyetšo ye e abetšwego/kamogelo ya palomoka e tšewa bjalo ka Dikgwebopotlana tše di lokolotšwego (EME), ge e le gore thekišo ya ngwaga ka ngwaga/tekanyetšo ye e abetšwego/kamogelo ya palomoka e ka godimo ga R10 milione eupša e le ka fase ga R50 milione e bitšwago Kgwebo ye Nnyane ye

e Swanelegago (QSE), gomme bao ba nago le thekišo ya ngwaga ka ngwaga/tekanyetšo ye e abetšwego/kamogelo ya kakaretšo ya R50 milione ka godimo ba tšewa bjalo ka ditheo tše kgolo,

Ka moo Afitabiti/Setifikeiti sa Boikano sa B-BBEE se hwetšwago ka gona:

Di-EME tše di kgethegilego di fiwa maemo a 4 a boitirišo eupša ge di na le 51% ya baholegi ba bathobaso e tla ba ka maemo a 2 gomme 75% ya baholegi ba bathobaso ba tla hwetša maemo a 1. Di-EME di swanetše go hwetša fela afitafiti ya boikano. Bona thempleite ye e kgomareditšwego bakeng sa tlhahlo.

Di-QSE tše di kgethegilego di swanetše go lekantšhwa ke setsebi sa netefatšo seo se amogetšwego semolao (<https://www.sanas.co.za/Pages/index.aspx>) go hwetša setifikeiti sa B-BBEE. Eupša ge di na le 51% ya baholegi ba bathobaso di tla ba ka boitirišo go maemo a 2 gomme 75% ya baholegi ba bathobaso ke maemo. Gape o swanetše go tlatša afidafiti ye e ikannego ya di-QSE.

Ditheo tše kgolo tše di kgethegilego di swanetše go amogelwa semolao ke e ka ba setsebi sa netefatšo seo se amogetšwego semolao.

O ka ikgokaganye le rena bjang:

B-BBEE Commission
the dtic Campus
Block E, 2nd Floor
77 Meintjies Street
Sunnyside
Pretoria
0002

the dti Postal Address
Private Bag X84
Pretoria
0001

Mogala: (+27) 12 394 1535

Imeile: Ramare@beecommission.gov.za

Wepsaete: www.bbbeeecommission.co.za